

ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාලයීය සේවාවේ ගම්න්මඟ පිළිබඳ සංක්ෂිප්ත අධ්‍යයනය

ඩබ්. සුනිල්, අධ්‍යක්ෂ ජනරාල්, ජාතික පුස්තකාල හා ප්‍රලේඛන මණ්ඩලය

මිනිස් ශිෂ්ටාචාරයේ ආරම්භයේ සිට ම දැනුම එක්රැස් කිරීම හා බෙදාහැරීම සඳහා කිසියම් ස්වරූපයක පුස්තකාලයන් පැවති බවට සාධක පවතී. සිංහල ශබ්ද කෝෂයේ සඳහන් පරිදි පුස්තකාලය යනු පොත් තැන්පත් කොට ඇති ගෘහයයි (පුස්තක = පොත, ආලය = ගෘහය). පුස්තකාලය යන සිංහල වචනාර්ථය ගෙන දෙන ඉංග්‍රීසි වචනය වූ Library යන්න සෑදී ඇත්තේ ලතින් භාෂාවෙන් පොත යන අර්ථය ඇති Liber යන වචනයෙන් බවත්, පොත් ගුල හෙවත් පුස්තකාලය යනුවෙන් අදහස් කරන්නේ කියවීම සඳහා පොත් එකතු කොට තබා ඇති ස්ථානයක් බවත්, බ්‍රිතාන්‍ය විශ්වකෝෂයේ සඳහන් වේ. ඒ අනුව පුස්තකාලය සතු ප්‍රධානතම කාර්යය වන්නේ පොත්පත් ඒකරාශී කිරීම, ආරක්ෂා කිරීම හා පරිශීලකයන්ගේ ප්‍රයෝජනය සඳහා ලබාදීමට කටයුතු කිරීම යි.

මානව වර්ගයා ලද ඉතා සුවිශේෂී දායාදයක් ලෙසත්, වර්තමාන ලෝකයේ දියුණුව පසුපස සිටින අසමසම බලවේගයක් ලෙස ලේඛන කලාව හැඳින්විය හැකි ය. ලේඛන කලාව ලොවට දායාද වීමට සියවස් ගණනාවකට පෙර යුගවල භාෂාව නිර්මාණය කර ගැනීමත් භාෂාව සොයා ගැනීමත් සමග ම අදහස් සිතුවිලි යනාදිය ලේඛනගත කිරීම සඳහා භාෂා හෝඛිය හෙවත් අක්ෂර නිර්මාණය කර ගැනීමත් මිනිස් ඉතිහාසයේ ඒ ඒ අවධිවල සුවිශේෂී සන්ධිස්ථාන වේ. ලේඛන කලාවේ ඉතිහාසය ලොව ඉපැරණිතම ශිෂ්ටාචාරයන්හි ඉතිහාසය තරමට ම පැරණි ය. ලොව ඉපැරණි ම ශිෂ්ටාචාරය ලෙස හඳුන්වනු ලබන සුමේරියානු ශිෂ්ටාචාරය (ව්‍ය.ව.පූ. 3500-1750) ලොවට ලේඛන කලාව උරුම කරදීමේ ගෞරවය හිමිකර දුන් අතර, මොවුහු සුමේරියන්වරු ලෙසින් හැඳින්වෙත්. ව්‍ය.ව.පූ. 3000 දී පමණ බැබිලෝනියාවේ නිපූර් නගරයේ එක් ස්ථානයක අක්ෂර සහිත මැටි ඵලක රාශියක් හමුවී තිබෙන අතර, එය විධිමත් ව සටහන් හෝ පොත් ගබඩා කොට තැබූ ලේඛනාගාරයක් හෝ පුස්තකාලයක් බව පිළිගනු ලැබේ. ව්‍ය.ව.පූ. 2000 දී පමණ කාලයට අයත් විවැනි ම මැටි ඵලක රාශියක් ඊජිප්තුවේ ද තිබී සොයාගෙන තිබේ. මේ අන්දමට අතීත සමාජවල පවා විවිධ තොරතුරු එක්රැස් කර තබාගෙන තිබෙන්නේ ඒ ඒ යුගවල රාජ්‍යත්වය කළ පාලකයන්ට රාජ්‍ය පවත්වාගෙන යාමටත්, ආගමික ඇදහිලි විශ්වාස ප්‍රචාරය කිරීම සඳහාත්, වෙළෙඳ ගනුදෙනු සඳහාත්, අධ්‍යාපනය ලබාදීම සහ මතු පරම්පරාවන්ට ඔවුන්ගේ සංස්කෘතිය හා සිරිත් විරිත් ආරක්ෂා කර උරුම කරදීම වැනි විවිධ කාර්යයන් සඳහා වාර්තාගත මූලාශ්‍රය තොරතුරු අවශ්‍ය වූ බැවිනි. මේ අනුව බලන කල පුස්තකාලය යනු මිනිස් ශිෂ්ටාචාරය ගොඩනැගීමටත්, එය වැඩිදියුණු කිරීමටත්, ආරක්ෂා වීමටත්, අත්‍යවශ්‍ය වන සමාජීය සංරචකයක් වන අතර, පෙර අපර දෙදිග සෑම රටක ම පාහේ ඉතිහාසය සලකා බැලීමේ දී වෙනස් සමාජ සංස්ථාවන් මෙන් ම පුස්තකාලය ද දීර්ඝ කාලයක් පුරා හැඳී වැඩී වර්ධනය වූ ආයතනයක් බවට සාධක හඳුනාගත හැකි ය.

ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාල ක්‍රමයේ ආරම්භය - භාෂාව හා ලේඛන කලාව ආරම්භ වීම

පුස්තකාල ක්‍රමයක ආරම්භය සඳහා දැනුම හා තොරතුරු ඒකරාශී කිරීමත් ඒවා බෙදාහැරීම ද සිදු විය යුතු බැවින්, එම දැනුම හා තොරතුරු ලේඛනගත කිරීම සඳහා භාෂාවක් තිබිය යුතු ය. භාෂාවක් නොමැති ව ලේඛන නිර්මාණය නොවන බැවින්, විවැනි ස්ථානයක පුස්තකාල බිහිවීම ද අසීරු කාර්යයකි. පුස්තකාල බිහිවීම සඳහා ලිවීමේ කලාව ප්‍රගුණ කළ ජනතාවක් සිටීම ද අත්‍යවශ්‍ය වේ. විබැවින්, ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාල බිහිවීම පිළිබඳ ව අධ්‍යයනය කිරීමේදී ලිඛිත භාෂාවක් භාවිත කළ කාල වකවානුව සහ ප්‍රගුණ කරන ලද ලේඛන කලාව පිළිබඳ මෙන් ම ප්‍රකාශයට පත්කොට ඇති පොත්පත් පිළිබඳව ද තොරතුරු තබාගැනීම අත්‍යවශ්‍ය වේ. ශ්‍රී ලංකාවේ ඉතිහාසයේ ආරම්භයේ සිට ම දේශීය සංස්කෘතිය ද පෝෂණය කරමින් වර්ධනය වූ ප්‍රධානතම භාෂාව වන්නේ සිංහල භාෂාව ය. ඊට අමතරව ඉන්දියාවේ භාවිත කළ පාලි හා සංස්කෘත භාෂා ද බෞද්ධාගමික පසුබිම මත මෙරට උගතුන් අතර සුලභ ලෙස භාවිතයට ගැනුණි. අනුරාධපුර යුගයේ සිට 13 වන සියවස දක්වා කාලයේ සිංහල භාෂාව තරමට ම ග්‍රන්ථකරණයේදී පාලි හා සංස්කෘත භාෂා ද භාවිතයට ගෙන ඇති බවට සාධක තිබේ. පැරණි යුගවල සිට ම මෙරට වාසය කළ ද්‍රවිඩ ජනතාව

ඔවුන්ගේ ව්‍යවහාරික භාෂාව ලෙස ද්‍රවිඩ භාෂාව උපයෝගී කරගත් අතර, ලේඛනකරණය සඳහා ද ද්‍රවිඩ භාෂාව උපයෝගී කරගෙන තිබේ. 16 වන සියවසේ පසුව ශ්‍රී ලංකාව අපරදිග ජාතීන් ගේ පාලනයට නතු වීමත් සමග ම බොහෝ විට දේශීය භාෂාවන් යටපත් වී අධිරාජ්‍යවාදී පාලකයන්ගේ භාෂාව භාවිතයට ගැනීමට කටයුතු කර තිබේ. එම පාලන කාල සීමා තුළ මුහුදුබඩ පළාත්වල පෘතුගීසි හා ලන්දේසි භාෂාවෙන් ද ශ්‍රී ලංකාව මුළුමනින් ම බ්‍රිතාන්‍ය ජාතීන්ට නතු වූ පසු සියවස් එකහමාරකට ආසන්න කාලයක් ඉංග්‍රීසි භාෂාවෙන් ද ලේඛනකරණයේ නියුක්ත වී තිබේ. 1948 වසරේ ශ්‍රී ලංකාව ඉංග්‍රීසි පාලනයෙන් නිදහස ලැබූ පසුව ද මෙරට වඩා ජනප්‍රිය භාෂාව වූයේ ඉංග්‍රීසි භාෂාව යි. විශේෂයෙන් ම උගත් පිරිස් හා සමාජයේ ඉහළ පංතියේ පිරිස් සිය ලේඛනකරණයේ දී ඉංග්‍රීසි භාෂාව උපයෝගී කර ගෙන තිබේ. ඒ අනුව වසර 2500 කටත් වඩා දීර්ඝ ඉතිහාසයක් ඇති ශ්‍රී ලාංකික සමාජයේ පුස්තකාලවල පෙර-අපර දෙදිග භාවිත වන විවිධ භාෂා රාශියකින් ලියවණු පොත්පත් එක්රැස් කිරීමේ අවස්ථාව මෙරට පුස්තකාලවල පැවති බව පැහැදිලි කරුණකි. ශ්‍රී ලංකාව තුළ පෙර අපර දෙදිග භාෂාවන් ප්‍රචලිත වීම හේතුවෙන් ඒවා භාවිත කරන ප්‍රවීණයන් බිහිවීමත් මගින් මුළු ලොව පුරා අලුතෙන් බිහිවන දැනුම ශ්‍රී ලංකාව තුළ ප්‍රචලිත කරලීමේ කාර්ය භාරය මෙරට පුස්තකාලවලට ඉටු කිරීමට හැකිවීම සුවිශේෂී ලක්ෂණයක් බව සඳහන් කළ යුතු ය.

මෙරට ලේඛන කලාවේ ආරම්භය ව්‍ය.ව.පූ. 05 වන සියවස දක්වා දිව යන අතර, එහි ප්‍රධානතම මූලාශ්‍රය වන්නේ සෙල්ලිපි මාධ්‍යය යි. පසුව ව්‍ය.ව.පූ. 03 වන සියවසේ මෙරට රජකළ දේවානම්පියතිස්ස රජු සමයේ මෙරටට ඉන්දියාවේ සිට බුදු දහම පැමිණීමත් සමග ම සෙල්ලිපි ආශ්‍රිත ලේඛන කලාව ප්‍රචලිත වූ බව පැහැදිලි වේ. සෙල්ලිපි හැරුණු විට මෙරට ලිවීමේ කලාව ප්‍රගුණ කළ ආරම්භක අවධියේ දී තඹ, රිදී, රත්රන් ආදියෙන් සකස් කළ තහඩුවල වේනිභාසික තොරතුරු සටහන් කර තිබූ බවට සාක්ෂි හමු වේ. ලේඛන ඉතිහාසය අධ්‍යයනයේ දී ග්‍රන්ථකරණය සඳහා භාවිත කළ ප්‍රධානතම මාධ්‍ය වූයේ තල්කොළය වන අතර, මෙය පුස්තකාල වශයෙන් ද හඳුන්වයි. ශ්‍රී ලංකාවේ ලේඛනකරණය සඳහා තල්කොළ භාවිතය ඉතා දීර්ඝ කාලයක් පුරා සිදුවූ අතර, මෙම කාලයට සමාන්තරව චීනය වැනි පෙර දිග රටවල මෙන් ම බටහිර රටවල කඩදාසි භාවිතය ද සිදු විය. කෙසේ වුව ද මුද්‍රණ යන්ත්‍රය බිහිවීමත් සමග ම කඩදාසිය මත මුද්‍රණ කටයුතු සිදු කළ අතර, ලොව පුරා ඉතා ශීඝ්‍ර ලෙස දැනුම හුවමාරු වීමට මෙය ප්‍රබල සාධකයක් විය. ලන්දේසි ජාතිකයන් 1737 වර්ෂයේ දී මෙරටට මුද්‍රණ යන්ත්‍රය හඳුන්වා දීමත් සමග ම එතෙක් භාවිත වූ පුස්තකාල ලේඛන කලාව ක්‍රමයෙන් අවසන් වූ අතර, කඩදාසි, පෑන්, පැන්සල් භාවිතය ඇති විය. සමස්ත ලෝකයේ මෙන් ම ශ්‍රී ලංකාවේ ද ලේඛන කලාව පූර්ණ වෙනසකට ලක් විය.

ග්‍රන්ථකරණය සඳහා යොමුවීම

ශ්‍රී ලංකාවේ ග්‍රන්ථකරණයේ ඉතිහාසය විමසා බැලීමේ දී එය ව්‍ය.ව.පූ. 03 වන සියවස දක්වා දිව යන බව පිළිගත් මතයකි. එම සියවසේ දී මෙරටට බුදු දහම හඳුන්වාදීමත් සමග ම මෙරට පාළු හා සංස්කෘත භාෂාවල ආභාසය, අක්ෂර, ලේඛන කලාව, ලේඛන මාධ්‍ය ආදී ශිල්ප ක්‍රම හඳුන්වා දීමත් සමග එම ක්ෂේත්‍රය ශීඝ්‍ර පිබිදීමකට ලක් වූ බව කිව යුතු ය. එම කාල සීමාවේ සිට මෙරට ග්‍රන්ථකරණය හා පොත්ගුල් හෙවත් පුස්තකාල පවත්වා ගැනීම පිළිබඳ ඉතිහාසය අධ්‍යයනය කිරීමේදී කැපී පෙනෙන ප්‍රධාන ලක්ෂණ කිහිපයකි.

- * ග්‍රන්ථකරණයේ දී සිංහල භාෂාව ඇතුළු පෙරදිග භාෂා (පාලි හා සංස්කෘත) කිහිපයක් උපයෝගී කොට ගැනීම.
- * විෂය ක්ෂේත්‍රය ලෙස බුදු දහම බෞද්ධ සාහිත්‍ය හා බෞද්ධ සිද්ධස්ථාන මූලික කොට ගැනීම
- * ග්‍රන්ථකරණයේ දී හික්ෂුන් වහන්සේලා ප්‍රමුඛස්ථානය ගැනීම
- * ලේඛනකරණය සඳහා හිරතුරුව ම රාජ්‍ය අනුග්‍රහය ලැබීම

මෙම ලක්ෂණ 16 වන සියවස දක්වා පැවතුණ ද මෙරටට බටහිර ජාතීන්ගේ බලපෑම් ඵල්ලවීමත් සමග ම මෙම සියලු ලක්ෂණවල පැහැදිලි වෙනසක් සිදුවූ බව ද කිව යුතු ය. ව්‍ය.ව.පූ. 03 වන

සියවසේ දී මෙරටට හඳුන්වා දීමෙන් පසු සිදු වූ ප්‍රථම ගුණිකරණය පාලි ත්‍රිපිටකය හා එහි අටුවා සිංහල භාෂාවට පරිවර්තනය කිරීම බව සාමාන්‍ය පිළිගැනීම යි. මෙය කවුරුන් විසින් කරන ලද්දේ ද යන්න නිශ්චිතව සඳහන් නොවුණත් මිහිඳු මාහිමියන් එය සිදුකරන්නට ඇතැයි මහාවාරිය ගයිගර්ගේ මතය වේ. මිහිඳු මාහිමියන් දීප භාෂාවෙන් හෙවත් මෙරට ජනතාවගේ භාෂාවෙන් ධර්මය දේශනා කළ බව මහාවංශයේ සඳහන් වන බැවින් උන්වහන්සේට සිංහල මෙන් ම පාලි භාෂාව පිළිබඳව දැනුමක් තිබූ බව පැහැදිලි වේ. අනුරාධපුර යුගයේ මුල් කාල වකවානුව තුළ සිංහල බසින් රචිත ගුණ්ථ රාශියක් තිබූ බවට සාධක ඇතත්, ඒවා බොහොමයක් විනාශ වී ඇති බව පිළිගනු ලැබේ. එහෙත් පසු කාලීනව අනුරාධපුර යුගයේ දී සිංහල බසින් ලියැවුණු දම්පියා අටුවා ගැටපදය, සිඛ වළඳ හා සිඛ වළඳ විහිස, හෙරණ සිඛ හා හෙරණ සිඛ විහිස, සියබස්ලකර ආදී කෘති රැසක් වර්තමානයේ දක්වා ශේෂව පවතී. පොළොන්නරු යුගයේ දී සිංහල භාෂාවෙන් පොත් රාශියක් රචනා වී තිබෙන අතර ඒවා වැඩි ප්‍රමාණයක් පාලි හා සංස්කෘත භාෂාවලින් රචනා වී තිබේ. මෙම යුගයේ දී පාලි හා සංස්කෘත භාෂා පිළිබඳ අවබෝධය නොලත් ජනතාවගේ ප්‍රයෝජනය උදෙසා සිංහල භාෂාවෙන් පොත් ලිවීමට ද එකල උගතුන් පෙළඹී තිබේ. ගුරුළුගෝමන් ගේ අමාවතුර, විද්‍යා වකුටුර්තීන් ගේ බුත්සරණ පොළොන්නරු යුගයේ අවසාන භාගයේ දී සිංහල බසින් රචිත විශිෂ්ට කෘති වන අතර, කථික අවිනිශ්චිත මුඛදේවදාවත සහ සසදාවත මෙම යුගයේ දී මහා කාව්‍ය සම්ප්‍රදායට අනුව ලියා තිබෙන වටිනා සිංහල කෘති දෙකකි. ඉන් අනතුරුව දඹදෙනිය, කුරුණෑගල, ගම්පොළ සහ කෝට්ටේ යුගවල දී සිංහල ගද්‍ය මෙන් ම පද්‍ය ගුණ්ථ රාශියක් ලියා ඇති අතර, කෝට්ටේ යුගයේ දී වටිනා සංදේශ කාව්‍ය ගුණ්ථ රාශියක් රචනා වී තිබේ. 16 වන සියවසේ දී බටහිර ජාතීන්ගේ බලපෑමක් සමග ම ක්‍රිස්තියානි දහම ප්‍රචාරය කිරීමේ අරමුණින් විවිධ කෘති බිහි වූ අතර සාපේක්ෂව අඩු ගුණ්ථ සංඛ්‍යාවක් මෙම කාලය තුළ බිහිවී තිබේ. 19 වන සියවසේ අග භාගයේ දී බෞද්ධ පුනරුදයේ බලපෑමෙන් මෙරටට මුද්‍රණ යන්ත්‍රය හඳුන්වාදීමත් සමග ම සැලකිය යුතු ලෙස ගුණ්ථ නිෂ්පාදනයේ වර්ධනයක් දැක ගත හැකි විය. නිදහසින් පසුව සිංහල භාෂාව රාජ්‍ය භාෂාව බවට පත්වීමත් සමග ම සිංහල බසින් මෙන් ම ඉංග්‍රීසි බසින් බිහිවන කෘතිවල ශීඝ්‍ර වර්ධනයක් සිදුවූ බව කිව යුතු ය. ශ්‍රී ලංකාව බටහිර ජාතීන්ගේ බලපෑමට ලක් වූ කාලය තුළ විශේෂයෙන් ම ඉංග්‍රීසි පාලන සමය තුළ මෙරට සේවය කළ උගත් ඉංග්‍රීසි ජාතිකයන් රැසක් මෙරට පසුබිම් කොට ලේඛනකරණයේ යෙදී තිබේ. ඔවුන් අතර එමසන් ටෙනන්ට්, ලෙනාඩ් චුල්ග්, මේජර් ස්කිනර්, ජෝන් ඩේවි විශේෂයෙන් සඳහන් කළ යුතු ය.

මෙම කරුණු පිළිබඳ ව ගැඹුරින් අධ්‍යයනය කිරීමේ දී පැහැදිලි වන ප්‍රධාන කරුණක් වන්නේ ශ්‍රී ලංකා ඉතිහාසයේ ආරම්භයේ පටන් ම පුස්තකාලවල එක් රැස්කොට ආරක්ෂා කළ යුතු මෙන් ම දැනුම බෙදා දීමට උපකාර කරගත හැකි වූ ද, විවිධ මාදිලියේ කෘති රාශියක් පෙර අපර දෙදිග භාෂාවන්ගෙන් ප්‍රකාශයට පත්වී ඇති බව දැනගත හැකි ය. ඒ අනුව මෙරට තුළ පුස්තකාල බිහිවීමට සහ ඒවායේ වර්ධනයට අවශ්‍ය සියලු සාධක මෙන් ම, නව දැනුම ප්‍රකාශයට පත්කිරීම සඳහා උපයෝගී කරගත හැකි භාෂා කිහිපයක් මෙන් ම, එම භාෂාවන්ගෙන් ගුණ්ථ ලියා තැබිය හැකි ලේඛන කලාවක් මෙන් ම, අඛණ්ඩ ව සිදුවූ ගුණ්ථකරණයක් මෙරට තුළ පැවැති බවට සාධක හඳුනාගත හැකි ය. මෙලෙස ප්‍රකාශයට පත් වූ පොත්පත් අතුරෙන් ඇතැම් ඒවා විනාශයට පත් වී ඇති අතර කොටසක් මෙරට පාලනය කළ බටහිර ජාතීන් විසින් ඔවුන්ගේ මව් රටවල් වෙත ද රැගෙන ගොස් තිබේ. කෙසේ වුව ද මෙරට ප්‍රකාශිත පොත්පත්වලින් විශාල ප්‍රමාණයක් මෙරට පුස්තකාලවල හෙවත් වෙහෙර විහාරස්ථාන ආශ්‍රිත පොත්ගුල්වල සුරක්ෂිතව පවතින බව කිව යුතු ය. ඒ අනුව මෙරට තුළ ප්‍රකාශිත පොතපත ආරක්ෂා කර සුරක්ෂිත කර පාඨක ප්‍රයෝජනය උදෙසා භාවිතයට ගත හැකි පරිද්දෙන් නිර්මාණය වූ පුස්තකාල පද්ධතියක් මෙරට තුළ ක්‍රමිකව ගොඩනැගී ඇති බව අවබෝධ කරගත හැකි ය.

ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාල ක්‍රමයේ විකාශනය

ශ්‍රී ලංකාවට බුදු දහම පැමිණීමත් සමග ම පාලි භාෂාවෙන් රචිත සීමිත ධර්ම ගුණ්ථ සංඛ්‍යාවක් හෝ පැවැති බවට විශ්වාස කරන අතර ඒවා කියවා අවබෝධ කර දීමට හැකියාව ඇති සීමිත පිරිසක් හෝ සිටින්නට ඇති බව විශ්වාස කෙරේ. කෙසේ වුව ද බුදුදහමට අදාළ ව බොහොමයක්

දහම් කරුණු මුඛ පරම්පරාගත ව ආරක්ෂා කර ගනිමින් පවත්වාගෙන ආ බවට ද ඉතිහාසයේ සඳහන් වේ. ඉතිහාසයට අනුව වළගම්බා රජු සමයේ ත්‍රිපිටකය සහ එහි අටුවා ග්‍රන්ථාරූඪ කළ බවත් එම පොත්පත්වල පිටපත් ශ්‍රී ලංකාවේ සෙසු බෞද්ධ සිද්ධස්ථාන වෙත බෙදා හැරීමට කටයුතු කළ බවත් ඉතිහාසයේ සඳහන් වේ. ඒ අනුව මෙ ම සිදුවීම ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාල විකාශනයේ අතිශයින් වැදගත් සන්ධිස්ථානයක් ලෙස සැලකිය හැකි ය.

ව්‍ය.ව. 05 වන සියවසේ දී බුද්ධකෝෂ හිමියන් ලංකාවට පැමිණි අවධියේ අනුරාධපුර මහා විහාරයේ සීහළ අට්ඨකථා තිබූ බවත් උන්වහන්සේ ඒවා පරිහරණය කළ බවත් ඒවා පාලි භාෂාවට පරිවර්තනය කළ බවත් සඳහන් වේ. එමෙන් ම බුද්ධකෝෂ හිමියන් විශුද්ධි මාර්ගය ලිවීමේ දී මූලාශ්‍රය කෘති කිහිපයක් පරිහරණය කර ඇති බව පෙනේ. එම කරුණුවලින් පැහැදිලි වන්නේ ව්‍ය.ව 5 වන සියවස වන විට පොත්පත් විශාල වශයෙන් එක් රැස් කරන ලද මෙන් ම පර්යේෂණ කටයුතු සඳහා ඉඩකඩ පැවැති පුස්තකාලයක් හෝ පුස්තකාල කිහිපයක් අනුරාධපුර මහා විහාරයට අනුබද්ධිතව පැවැති බවයි. බුද්ධකෝෂ හිමියන් පමණක් නොව ගාභියන්, බුද්ධදත්ත, ධම්මපාල වැනි විදේශීය පඬිවරු ද මෙරටට පැමිණ පර්යේෂණ කටයුතුවල නිරතව ඇති බවත් බෞද්ධ පොත්පත්වල පිටපත් රැගෙන ගිය බවත් සඳහන් වේ. මෙම උගත් භික්ෂූන් අතරින් ඒන ජාතික ගාභියන් භික්ෂුව ව්‍ය.ව. 412 - 417 කාලය තුළ පර්යේෂණ කටයුතුවල නිරත ව සිට ඇත්තේ අනුරාධපුර අභයගිරිය ආශ්‍රිත ව ය. එම කාලයේ අභයගිරිය, මහා විහාරය හා මිහින්තලය ආශ්‍රිත ව විශාල භික්ෂූන් වහන්සේලා සංඛ්‍යාවක් වැඩිවූයේ කරමින් ශාස්ත්‍රීය කටයුතුවල නිරත ව සිට ඇති බව සඳහන් වන අතර එම විහාරස්ථාන ආශ්‍රිත ව දියුණු පොත්ගුල් ක්‍රමයක් පවතින්නට ඇති බව විශ්වාස කළ හැකි ය.

පැරණි ලංකාවේ පුස්තකාල වර්ධනය හමුවන තවත් සන්ධිස්ථානයක් වන්නේ ග්‍රන්ථකරණයේ දී මෙන් ම පුස්තකාල පවත්වා ගැනීමේ දී ඒ සඳහා රාජ්‍ය අනුග්‍රහය හිමිවීම ය. අනුරාධපුර යුගයේ ශාස්ත්‍රීය සංවර්ධන කටයුතු උදෙසා අනුබල දුන් රජවරුන් අතර මහාචූල, මහාතිස්ස, 2 වන මුගලන්, 2 වන සේන, 5 වන කාශ්‍යප වැනි රජවරු කැපී පෙනෙත්.

5 වන කාශ්‍යප රජු පොත්ගුලක් ආරම්භ කළ අන්දම වූලවංශයේ සඳහන් වේ. අනුරාධපුර යුගයේ රජ කළ 1 වැනි විජයබාහු රජතුමා ද සිය රාජ මාලිගාවේ ආගමික පුස්තකාලයක් පවත්වාගෙන ගිය බවත් සිරිතක් වශයෙන් දිනපතා පැය කිහිපයක් එහි ගත කළ බවත් සඳහන් වේ.

පැරණි වංශ කතාවලට අනුව පුස්තකාල ඉදිකිරීම හා නඩත්තු කිරීම පිළිබඳ ව පැහැදිලි ව සඳහන් ව ඇත්තේ පොළොන්නරුවේ රජකළ මහා පරාක්‍රමබාහු රජු ගේ කාලයේ ය. ඔහු විසින් පොළොන්නරුවේ පොත්ගුල් දෙකක් ද, රුහුණේ පොත්ගුල් 128ක් ද ඉදිකළ බව සඳහන් වේ. පොළොන්නරුවේ තෝපා වැව අසබඩ වර්තමානයේ ද "පොත්ගුල් වෙහෙර" නමින් හැඳින්වෙන ගොඩනැගිල්ල මහා පරාක්‍රමබාහු රජු විසින් ඉදිකළ පුස්තකාලයක් බවට පිළිගැනීම වේ.

ලංකාවේ පුස්තකාල ඉතිහාසය පිළිබඳ විමසා බැලීමේ දී වෙහෙර විහාරස්ථාන ආශ්‍රිත ව ඉදි වූ පන්සල් පුස්තකාල හෙවත් "පොත්ගුල් විහාර" සම්ප්‍රදාය මෙරට පුස්තකාල ඉතිහාසයේ කැපී පෙනෙන ලක්ෂණයකි. මෙ ම පොත්ගුල් විහාර සම්ප්‍රදාය පොළොන්නරු යුගයේ ඉදි වූ පොත්ගුල් විහාර සම්ප්‍රදායයේ සිට සියවස් ගණනාවක් පුරාවට විහිදී තිබේ. මේ සඳහා රාජ්‍ය අනුග්‍රහය හිමි වූ අතර දඹදෙණි යුගයේ ඉදි වූ "පොත්ගුල් කන්ද" විවැනි ම පොත්ගුල් විහාරයක් සේ සැලකේ. ඊට අමතරව මහනුවර දිස්ත්‍රික්කයේ හඟුරන්කෙත ඉදිකරන ලද පොත්ගුල් විහාරය ද මහනුවර යුගයට අයත් සේ සැලකෙන රත්නපුර දිස්ත්‍රික්කයේ කරන්ගොඩ ප්‍රදේශයේ පිහිටා තිබෙන පොත්ගුල් විහාරය ද මෙරට පොත්ගුල් විහාර සම්ප්‍රදායට හිමිකම් කියනු ලැබේ.

සමස්ත පුස්තකාල ඉතිහාසයේ මෙන් ම ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාල ඉතිහාසය පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීමේ දී එහි ක්‍රමික විකාශනය උදෙසා චල්ල වූ බලපෑම් පිළිබඳ ව ද විමසා බැලීම වැදගත් වේ. විශේෂයෙන් ම විදේශීය ආක්‍රමණ මෙන් ම අභ්‍යන්තර ආගමික ගැටුම් හා මතභේද හේතුකොටගෙන පොත්පත් හා පුස්තකාල විනාශ වූ බවට සාක්ෂි හඳුනාගත හැකි ය. ව්‍ය.ව 10 වන සියවසේ ඇති වූ චෝළ ආක්‍රමණ හේතුවෙන් හා අනුරාධපුර රාජධානිය බිඳවැටීමත් හේතුවෙන් මෙරට එතෙක් සශ්‍රීක

ව පැවැති පුස්තකාල සම්ප්‍රදායට දැඩි බලපෑමක් එල්ල විය. එමෙන් ම 13 වන සියවසේ දී එල්ල වූ කාලිංග මාස ආක්‍රමණය ද මෙරට පුස්තකාල ක්‍රමය බිඳ දැමීමට හේතු වූ ප්‍රබල සාධකයක් විය.

එමෙන් ම ථේරවාදී බුදු දහමේ කේන්ද්‍රස්ථානයක් වූ මහා විහාරයත් මහායාන බුදු දහමේ මධ්‍යස්ථානයක් වූ අභයගිරි විහාරයත් අතර ඇති වූ මතභේද හේතුවෙන් ථේරවාදී බුදු දහමට විරුද්ධ වූ මහසෙන් රජු විසින් මහා විහාර ගොඩනැගිලි කඩා දමා එම භූමියේ තල වැපුරුණු බව ඉතිහාසයේ සඳහන් වේ. මේ හේතුවෙන් මහා විහාරය ආශ්‍රිත ව පැවැති වටිනා පොතපත මෙන් ම පුස්තකාල ද විනාශ වන්නට ඇති බව විශ්වාස කෙරේ. එමෙන් ම නූතන යුගයේ රජවරුන් අතරින් සීතාවක රාජසිංහ රජු බෞද්ධ පොත්පත් විනාශ කර හික්මුන් වහන්සේලාට හිරිහැර කළ බව ද සඳහන් වේ. ඊට අමතරව මෑත කාලීන ව යාපනය නගරයේ පිහිටි මහජන පුස්තකාලය ගිනි තබා විනාශ කිරීම ද මෙරට පුස්තකාල පද්ධතියේ ඉතා ශෝචනීය අවස්ථාවක් බව සඳහන් කළ යුතු අතර, මහනුවර දළදා මාලිගාව ආශ්‍රිතව සිදු වූ බෝමිබ ප්‍රහාරයෙන් මාලිගාව පර්ශ්‍යයේ පිහිටි පුස්තකාලයට ද ප්‍රබල හානියක් සිදුවූ බව සඳහන් කළ යුතු ය.

ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාල ඉතිහාසය පිළිබඳ අධ්‍යයනය කිරීමේදී පිරිවෙන් අධ්‍යාපන ආයතනවලින් ඉටුවන කාර්යභාරය අතිවිශාල ය. සම්ප්‍රදායක් වශයෙන් සෑම දියුණු පිරිවෙනක් ආශ්‍රිත ව පුස්තකාලයක් ආරම්භ කොට පවත්වාගෙන යෑම සුලභ ලක්ෂණයකි. මිහිඳු මාහිමියන් දවස ආරම්භ වූ දික්සඳ සෙනෙවි පිරිවෙනේ සිට මහා විහාරය, අභයගිරිය සහ ජේතවනය යන ප්‍රධාන ආගමික මධ්‍යස්ථාන ප්‍රමුඛ ව බෞද්ධ ඉගැන්වීම් මධ්‍යස්ථාන වශයෙන් පිරිවෙන් පවත්වාගෙන ගොස් තිබේ. කෝට්ටේ යුගයේ දී ආරම්භ වූ කැරගල පද්මාවතී පිරිවෙන, තොටගමුවේ විජයබා පිරිවෙන, පැපිලියානේ සුනේත්‍රාදේවී පිරිවෙන, මුල්ගිරිගල ඉරුගල් පිරිවෙන, පිරිවෙන් අතර ප්‍රමුඛ වේ. පසුකාලීන ව රත්මලානේ පරමධම්ම චේතිය පිරිවෙන, විද්‍යෝදය සහ විද්‍යාලංකාර පිරිවෙන් ආශ්‍රිත දියුණු පුස්තකාල පද්ධතියක් ස්ථාපිත වීම ද මෙරට පුස්තකාල ක්‍රමය අඛණ්ඩ ව පවත්වාගෙන යෑමට හේතු වී තිබේ.

නූතන පුස්තකාල තේමාවේ ආරම්භය සහ ව්‍යාප්තිය

ලංකාව බටහිර ජාතීන්ගේ පාලනයට නතු වීමත් මෙරටට මුද්‍රණ යන්ත්‍රය හඳුන්වාදීමත් කඩදාසිය මත ලේඛනකරණය සිදුවීමත් සමග ම මුද්‍රණ තාක්ෂණයේ ශීඝ්‍ර පබ්දීමක් ඇති විය. මෙම පිබ්දීමත් සමග ම පොත පත දහස් ගණනින් මුද්‍රණය වූ අතර, පොත්වලට අමතර ව සඟරා, පුවත්පත් හා විවිධ පත්‍රිකා මගින් දැනුම සහ තොරතුරු අන්තර්ගත කොට විවිධ ප්‍රදේශ කරා සන්නිවේදනය කිරීමේ අවස්ථාව ද හිමි විය. එමෙන් ම එම පොත්පත් කියවීමෙන් අධ්‍යාපනික කටයුතු පුළුල්වීමත් සමග පැවිදි උගතුන්ට අමතරව ගිනි උගතුන්ගේ බිහිවීම ද වැඩි වර්ධනය විය. මෙතෙක් ග්‍රන්ථකරණයේදී හික්මුන් වහන්සේලාට හිමිවූ ස්ථානය ක්‍රමයෙන් ගිනි පක්ෂය වෙත හුවමාරු වූ අතර ආගමික පොතපතට අමතරව, විවිධ විෂය ක්ෂේත්‍ර මූලික කොට ගනිමින් ග්‍රන්ථ නිෂ්පාදනය පුළුල් වන්නට විය. එම නිසා මෙම කෘති සියල්ල පන්සල් හෝ පිරිවෙන් පුස්තකාලවල තැන්පත් කළ හෝ හැකි විය. පර්යේෂණ කටයුතුවල නියැලුණ පිරිසේ ප්‍රමාණය ශීඝ්‍ර ලෙස ඉහළ ගිය අතර ක්ෂේත්‍රය ද පුළුල් වූ බැවින් පොත්පත් කියවන සංඛ්‍යාව හා කියවන පිරිස්වල ඉල්ලුම ද ඉහළ ගියේ ය. මෙම හේතුව මත පන්සල් හා පිරිවෙන්වලින් පරිබාහිර ව පුස්තකාල ආරම්භ කිරීමේ අවශ්‍යතා මතු විය. ඒ අනුව 1866 ජූලි මස 28 වන දින ආරම්භ කරන ලද රජයේ ප්‍රාචීන පුස්තකාලය මෙරට පුස්තකාල විකාශනයෙහි ලා කැපී පෙනෙන සංධිස්ථානයක් ලෙස හඳුන්වා දිය හැකි ය. පසුව ජාතික කෞතුකාගාරය ආරම්භ කිරීමත් සමග ම 1873 වසරේ දී රජයේ ප්‍රාචීන පුස්තකාලය ජාතික කෞතුකාගාරය වෙත එක් කරන ලදී. පසුකාලීන ව බ්‍රිතාන්‍ය පාලන සමයේදී ම ජාතික ලේඛනාගාරය ස්ථාපිත කළ අතර මෙරට පළමුවන සියලු ම ලේඛනවල පිටපත් ප්‍රමාණයන් (වර්තමානයේ පිටපත් 05 ක්) තැන්පත් කළ යුතු බවට හීනි සම්මත කරගන්නා ලදී. එ මගින් මෙරට පුස්තකාලයක් ලෙස සියලු ම ප්‍රකාශන ඒකරාශී කරන ස්ථානයක් බවට ජාතික ලේඛනාගාරය පත්විය.

කොළඹ මහ නගර සභාව මගින් 1925 ජූලි මාසයේ දී කොළඹ මහජන පුස්තකාලය ආරම්භ කළ අතර එය අංග සම්පූර්ණ මහජන පුස්තකාලයක් ලෙසින් සංවර්ධනය වී තිබේ. මෙය ශ්‍රී ලංකාවේ

පළාත් පාලන ආයතනයක් ආරම්භ කළ ප්‍රථම මහජන පුස්තකාලය වන අතර, දිවයිනේ සෙසු පළාත් පාලන ආයතන මගින් ද තම පුරවැසි ප්‍රජාවගේ යහපත උදෙසා මහජන පුස්තකාල සේවාව පවත්වාගෙන යනු ලැබේ. දැනට සමස්ත දිවයින පුරා ශාඛා පුස්තකාල ද සහිතව මහජන පුස්තකාල දහසකට වැඩි සංඛ්‍යාවක් ස්ථාපිත කර තිබේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාල ක්‍රමයේ විකාශනය පිළිබඳව අධ්‍යයනය කිරීමේ දී විශ්වවිද්‍යාලයීය පුස්තකාලවලට හිමිවනුයේ සුවිශේෂී ස්ථානයකි. ශ්‍රී ලංකාවේ ප්‍රථම විශ්වවිද්‍යාලය වන ජේරාදෙනිය විශ්වවිද්‍යාලය පිහිටුවීමේ දී ප්‍රධාන පුස්තකාලය සඳහා ප්‍රමුඛ ස්ථානයක් හිමි කර දුන් අතර, මෙරට සෙසු විශ්වවිද්‍යාල සමග සැසඳීමේදී විශාලතම පොත් එකතුව හිමිව පවතින්නේ ද ජේරාදෙනිය විශ්වවිද්‍යාලයේ පුස්තකාලයට ය. ශ්‍රී ලංකාවේ නීතිමය තැන්පතු නීතිය යටතේ අත්පත් කරගනු ලබන ප්‍රකාශනයකින් පිටපතක් මෙම පුස්තකාලයේ තැන්පත් කිරීම ද විශේෂත්වයකි. වර්තමානය වන විට රාජ්‍ය විශ්වවිද්‍යාල 17ක ස්ථාපිත ප්‍රධාන පුස්තකාල සහ විවිධ පීඨ ආශ්‍රිතව පුළුල් මට්ටමේ පුස්තකාල ද ආරම්භ කර තිබේ. රාජ්‍ය විශ්වවිද්‍යාලවලට අමතරව රාජ්‍ය නොවන විශ්වවිද්‍යාල ආශ්‍රිතව ද වඩා දියුණු මට්ටමේ පුස්තකාල ආරම්භ කර තිබේ.

ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාල විකාශනයේ වැදගත් සංධිස්ථානයක් වන්නේ ශ්‍රී ලංකා ජාතික පුස්තකාල ආරම්භ කිරීම යි. මේ සඳහා මූලික පදනම වැටුණේ 1970 වසරේ ශ්‍රී ලංකා පුස්තකාල සේවා මණ්ඩලය ආරම්භ කර ශ්‍රී ලංකාව තුළ ජාතික පුස්තකාලයක් ස්ථාපිත කිරීම සඳහා මූලික පදනම යෙදීම ය. එහි ප්‍රතිඵලයක් වශයෙන් 1990 වසරේ අප්‍රේල් මස 27 දින ශ්‍රී ලංකා ජාතික පුස්තකාලය ස්ථාපිත කරන ලදී. එ මගින් ශ්‍රී ලාංකේය ප්‍රජාවගේ තොරතුරු අවශ්‍යතා සපුරාලීම මෙන් ම මෙරට පුස්තකාල පද්ධතියේ අභිවෘද්ධිය උදෙසා සුවිශාල කාර්යභාරයක් ඉටුකරනු ලබයි.

ශ්‍රී ලංකාවේ පුස්තකාල ක්‍රමය විකාශනය පිළිබඳ සොයා බැලීමේ දී පැහැදිලි වන්නේ මෙරට ශිෂ්ටාචාරයේ රාජධානි ක්‍රමය ආරම්භ වූ කාලසීමාවේ සිට ම ක්‍රමික ව පුස්තකාල පද්ධතිය ගොඩනැගෙමින් වැඩි වර්ධනය වූ සුවිශේෂී ආයතන විශේෂයක් බව ය. එහි ගමන් මග පිළිබඳව නැවත ආවර්ජනය කිරීමේදී අවබෝධ වන කරුණක් වන්නේ සැමට සුමට තලයක එය විකාශනය නොවූ බවත්, විවිධ බාධක මධ්‍යයේ වැඩි වර්ධනය වී මෙරට සංස්කෘතිය පෝෂණයෙහි ලා සුවිශේෂී කාර්යභාරයක් ඉටු කර ඇති බව ය.

ආශ්‍රිත ග්‍රන්ථ

1. Encyclopaedia , Brittanica
2. Geiger, Wilhelm, Mahavamsa
3. චූලවංශය, සුමංගල හා බදුවන්තුඩාවේ සංස්කරණය, කොළඹ 1936
4. වීරසිංහ විමි.කේ., පොත්පත් හසර 2017 කර්තෘ කැලණිය
5. පුස්තකාල විද්‍යාව සද්ධර්මාකර ලිපි සරණිය අමුගොඩ සෝමානන්ද හිමි, හෙළිමි දණ්ඩේ විමලසාර හිමි (සංස්) පානදුර සද්ධර්මාකර පිරිවෙන 1994
6. වීරසිංහ, විමි.කේ., පුස්තකාල ඉතිහාසය 2001, දවුගම කර්තෘ